

Тема:

НААУ консолідує міжнародну підтримку на захист незалежності адвокатури

с. 3

Звернення РАУ:
висновки звіту РЄ щодо проекту профільного закону є неповними

с. 4

Відбулася зустріч керівництва НААУ з Міністром юстиції

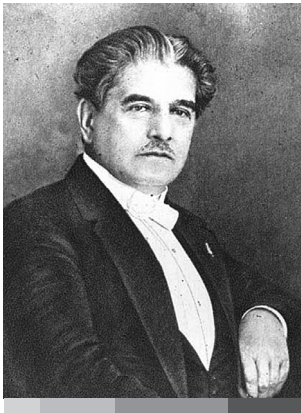
с. 5

Огляд ключових рішень РАУ від 14-15 грудня 2017 року

с. 9

МИКОЛА КАРАБЧЕВСЬКИЙ: СТОРІНКИ ТВОРЧОГО ЖИТТЯ І АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ (до 166-ї річниці від дня народження)

Після судової реформи 1866 року на території українських земель, що входили до Російської імперії, почав формуватися самоврядний стан адвокатів (присяжних повірених). Його перші представники заклали основи всієї корпорації, подарувавши світу плеяду блискучих адвокатів. Одним із яскравих і неординарних адвокатів того часу був Микола Платонович Карабчевський — чудовий захисник і судовий оратор, правознавець, письменник, поет, публіцист, благодійник. М. П. Карабчевський залишив по собі велику творчу спадщину: вірші, художню прозу і критику, переклади, судові нариси й промови, публіцистику, мемуари, проте найбільшою його пристрастю була все ж адвокатура.

Микола Карабчевський народився 30 листопада 1851 року в місті Миколаєві Херсонської губернії. Через багато років, перебуваючи в еміграції в Італії, він написав книгу спогадів «Что глаза мои видели», яка була видана в 1921 році в Берліні. Перший том мемуарів повністю присвячений найщасливішому періоду життя автора — дитинству, яке минуло в невеликому місті на південній околиці Російської імперії: «О, счастливое детство мое! Как я благословляю тебя в эти, скорбные для моей родины дни, переживаемые мною вдали от нее, против воли отрезанным от нее! Какая жгучая скорбь в бессилии дать ей хоть частицу того счастья, покоя, любви и ласки, которыми она вскормила мое детство».

Мати М. П. Карабчевського — Любов Петрівна (дівоче прізвище Богданович) — була українською поміщицею, а батько — Платон Михайлович — дворянином, полковником, командувачем уланського полку. Він помер у Кривому Озері у віці 42 років від сухот, коли Миколі було всього півтора роки. За сімейною легендою, рід Карабчевських — турецького походження. Дід Миколи Карабчевського — Михайло, під час російсько-турецької війни при взятті Очакова був полонений турками, батьки якого були вбиті. Його повів із собою до Петербурга якийсь генерал, де його віддали у військовий корпус

і дали прізвище від слова «кара», що означає «чорний». Це турчєня, Михайло Карапчів, який прийняв з хрещенням прізвище Карабчевський, і став у чині полковника кримським поліцеймейстером.

Початкову освіту Микола Карабчевський здобув удома. Спілкування з гувернанткою-французькою і бонною-англійкою допомогло йому вже в дитинстві оволодіти французькою і, дещо гірше, англійською мовами. У 1863 році хлопчик був прийнятий до Миколаївської гімназії особливого типу, «реальної, але з латинською мовою», закінчив її зі срібною медаллю в 1869 році і виїхав до Санкт-Петербурга, де вступив на природничий факультет університету. Однак, будучи за характером на рідкість допитливим, він відвідував лекції професорів різних факультетів, причому найбільше враження справили на нього юристи — П. Г. Рєдкий, М. С. Таганцев, О. Д. Градовський, І. Є. Андріївський. У результаті Микола Карабчевський з другого курсу перевівся на юридичний факультет університету, який блискуче закінчив у 1874 році зі ступенем кандидата права.

Під час навчання зв'язок з рідним містом не переривався: на канікулах майбутній адвокат регулярно навідувався до Миколаєва, а через два роки після закінчення університету він одружився з донькою Голови

Миколаївського військово-морського суду А. І. Ніконова — Ольгою Андріївною. Вінчали молодих 9 січня 1876 року в Миколаївському Адміралтейському соборі.

Після закінчення юридичного факультету Санкт-Петербурзького університету Микола Карабчевський вступив до стану присяжних повірених. Чиновницька кар'єра юриста була перед ним закрита у зв'язку з його неблагонадійністю, оскільки, навчаючись на першому курсі університету, він брав участь у студентських заворушеннях, відбув тритижневий арешт і був відправлений під негласний нагляд поліції (до 1905 року).

Кар'єра Миколи Платоновича на адвокатській ниві складалася більш ніж вдало. Так, у 1874 році він став помічником адвоката. За три роки Микола Карабчевський, крім трьох губерній Петербурзького судового округу, до якого він був приписаний, побував на судах у Москві, Києві, Казані, Нижньому Новгороді, Ростові, Таганрозі, Одесі, Владикавказі, Сімферополі, Кам'янці-Подільському, Вільні, Лібаві, Гельсінгфорсі. Звання адвоката (присяжного повіреного) Петербурзької судової палати Микола Карабчевський отримав 13 грудня 1879 року. У 1895 році він був обраний членом Петербурзької ради присяжних повірених. У 1898 році став одним із засновників газети «Право» (1898 — 1917), у 1904 році — засновником благодійного фонду для молодих адвокатів, у 1905 році — одним із засновників Всеросійського союзу адвокатів. У 1913 році Микола Платонович став головою Петербурзької ради адвокатів (присяжних повірених).

На думку самого М. П. Карабчевського, його адвокатська кар'єра почалася в 1877 році із вдалого виступу на великому політичному процесі як захисника революціонерки К. К. Брешко-Брешковської. Це був «Процес 193-х» (офіційна назва «Справа про пропаганду в Імперії») — судова справа революціонерів-народників, що розглядалася в Петербурзі в особистій присутності Урядового сенату з 18 (30) жовтня 1877 до 23 січня (4 лютого) 1878 року. До суду були притягнуті учасники «ходіння в народ», заарештовані за революційну пропаганду. Цей процес став для молодого адвоката свого роду бойовим хрещенням.

За роки адвокатської практики М. П. Карабчевський провів велику кількість політичних та кримінальних процесів. Там Микола Карабчевський виступав сміливим, відчайдушним адвокатом, що вражав стрімкістю промови, експромтами і щирим натхненням. Він був чудовим

оратором. Так, М. Карабчевський домігся виправдальних вироків у резонансних справах, які привертали увагу громадськості: у справі поручика Імшенецького, що звинувачувався в утопленні своєї дружини; у гучних справах Мироновича і Ольги Палем; у загадковій справі братів Скитських; у процесі про Кишинівський погром (як цивільний позивач); у політичних процесах Г. А. Гершуні та Є. С. Созонова. Останнього, винного у загибелі міністра внутрішніх справ В. К. Плеве, йому вдалося захистити завдяки видатній промові, яка викривала самого Плеве за злочини проти людяності. Микола Карабчевський був серед адвокатів, які брали участь у найгучнішому судовому процесі в дореволюційній Росії — по звинуваченню єврея Бейліса в ритуальному вбивстві 12-річного учня підготовчого класу Києво-Софійського духовного училища Андрія Ющинського 12 березня 1911 року. Особисто М. Карабчевський пишався тим, що жоден із його підзахисних не був засуджений до смертного покарання.

Однією із найгучніших і резонансних справ, яку вів Микола Платонович Карабчевський, була справа Лева Скадовського. Події розгорталися у Херсоні в 1909 році.

Трагедія сталася в одній із найбільш шанованих родин міста — Скадовських.

Голова родини — Георгій Львович Скадовський (1847 — 1919) був предводителем дворянства Херсонського повіту, відомим діячем земства, прославився на науковій ниві. Він фінансував дослідження з розробки дешевої та ефективної вакцини проти сибірської виразки, поширював передові методи обробки землі, з ініціативи Г. Л. Скадовського в 1892 році у Херсоні була відкрита перша в Росії земська ветеринарна бактеріологічна лабораторія. Г. Скадовський очолював Губернську вчену архівну комісію. Займався археологічними дослідженнями античної спадщини Півдня. Розширив і побудував храм у Благовіщенському жіночому монастирі, заснованому його батьком Л. Б. Скадовським у 1867 році в родовому маєтку (с. Білозерка поблизу Херсона). В історії Херсона важко знайти діяча, який зробив такий значний внесок у науку і культуру. Проте не минули неприємності й цю родину.

Так, 14 травня 1909 року син Георгія Львовича, 33-річний відставний корнет Лев Скадовський, застрелив з пістолета «браунінг» свою дружину Тетяну. Місцева газета «Родной край» так описувала те, що сталося:

«Загадочная и трагическая кончина Татьяны Владимировны Скадовской. Кто виноват — рассудит Бог, а не люди. Событие свершилось без свидетелей.»

Счастливному супружеству завидовали. Полицейское дознание гласит следующее: 14-го сего мая, в 9 часов вечера, дворянин Лев Георгиевич Скадовский, поссорившись со своей женой, в пылу гнева, выстрелом из револьвера в висок застрелил ее. Таинственность несчастья заставляет нас воздержаться от сообщения подробностей впредь до окончания следствия. Вчера безвременно погибшую женщину похоронили. Проводить усопшую собрались родные, знакомые и масса публики. В числе провожавших покойницу был и г. Начальник губернии со многими высшими должностными лицами. Похороны отличались торжественностью, смешанной с тихой, задумчивой и глубокой печалью.

Трагизм события усилен был вечной разлукой некогда любящих супругов: жены — в место вечного упокоения, а мужа — в тюрьму. Впечатление потрясающее».

У всіх, хто знав цю молоду сімейну пару, не було жодних сумнівів, що Тетяна Володимирівна стала невинною жертвою деспота і тирана, яким був син Скадовського.

Майже рік провів Лев Скадовський у херсонській тюрмі і психіатричній лікарні.

Процес був гучний. Ця подія викликала такий резонанс у Херсоні, що судові засідання були перенесені до Катеринослава (нині — м. Дніпро). На суді були присутні кореспонденти газет «Русское слово», «Киевская мысль», «Одесские новости» та ін. Матеріали судових засідань протягом тижня публікували місцеві газети. Слухання справи Лева Скадовського почалося 5 квітня 1910 року. На суд були викликані 70 свідків, у тому числі херсонський губернатор і прокурор херсонського суду.

Г. Л. Скадовський зробив усе, щоб забезпечити своєму синові надійний захист. З Петербурга були запрошені кращі адвокати — М. П. Карабчевський та Б. Г. Лопатін-Барт.

Цікавою була стратегія адвоката М. Карабчевського у цій справі. Захист запросив відомого психіатра В. М. Бехтерева — найкращого фахівця у сфері судової психології. Адже тільки офіційне визнання Лева Скадовського психічно хворим, зроблене настільки авторитетним психіатром, могло врятувати вбивцю від в'язниці. Саме на авторитет В. Бехтерева спирався адвокат М. Карабчевський у своєму захисті Лева Скадовського.

П'ять експертів-психіатрів на чолі з В. Бехтеревим, оглянувши Л. Скадовського, дійшли згоди щодо психічних відхилень підсудного. Відомо, що В. Бехтерев був прихильником комплексного підходу до вивчення злочинця, у тому числі з урахуванням генеалогіч-

ної спадковості, впливу виховання, середовища життя і особливостей генезису самої психіки.

У газеті «Родной край» було опубліковано висновок В. Бехтерева щодо психічного здоров'я Лева Скадовського: основна причина нестабільності його психіки криється у важкій спадковості.

Прокурор вважав висновки експертизи непереконливими. Він наполягав на тому, що цей злочин не повинен залишитися непокараним, що вирішальне слово присяжних стане вироком суспільної совісті: «<...> вашим серьезным обдуманым приговором я прошу вас научить его с мужеством нести наказание за расстрел без вины виноватой».

Потім слово було надано адвокату М. П. Карабчевському.

Відомо, що М. Карабчевський відрізнявся широкою ерудицією, володів талантом слова і логічного мислення, винахідливістю, силою характеру, темпераментом бійця. У справі Лева Скадовського сумнівів у тому, що обвинувачений скоїв вбивство своєї дружини, не було. Він сам зізнався в цьому. За словами М. Карабчевського, «задача защиты в этом процессе значительно облегчена и могла бы исчерпаться ссылкой на результаты экспертизы <...>». Промова адвоката була короткою, але яскравою і переконливою. Він просив суд присяжних визнати підсудного психічно хворим, посилаючись на висновок В. Бехтерева, а тому — не винним у скоєні злочину.

ФРАГМЕНТ ПРОМОВИ АДВОКАТА МИКОЛИ КАРАБЧЕВСЬКОГО НА ЗАХИСТ СВОГО КЛІЄНТА ЛЕВА СКАДОВСЬКОГО, ХЕРСОН, 1910 РІК

«Выступая перед вами, г.г. присяжные заседатели, носителем общественного возмездия, чего добивается от вас г. Прокурор? Каторги или арестантских рот для подсудимого; мук и страданий за совершенное им преступление.

Но таких мук, какие уже вынесло сердце обвиняемого, ему больше вынести не придется.

Напрасно прокурор выступил на защиту памяти Татьяны Владимировны. Ее никто не трогал и трогать не собирается, и если бы мы, — защитники подсудимого требовали это сделать, то нам бы зажал рот тот, кого мы защищаем.

Всю эту картину преступления, которую нарисовал прокурор, сознаем и мы — защитники, и общество, и вы — присяжные; но, когда мы подходим ближе

к моменту трагедії, ми бачимо, що это не преступление, а какой-то ужас, страшный и непонятный.

Имынепросимнепризнаватьподсудимоговиновным, амыпросимтолькопризнатьегобольным. Такоепризнание с вашей стороны не потревожит памяти покойной.

И если наши души бессмертны, то ее безвременно ушедшую отсюда душу успокоит сознание, что грех любимого человека был роковым результатом его болезни.

Задача защиты в этом процессе значительно облегчена и могла бы исчерпаться ссылкой на результаты экспертизы.

Я отдаю должное энергии прокурора, но едва ли можно будет считаться с его доводами, хотя бы и подкрепленными цитатами их научных авторитетов. Я почти убежден, что вы поверите не только авторитету экспертов, но не упустите из виду то, что это дело должно решаться по воле России, во всех газетах; и едва ли вы допустите, чтобы академик Бехтерев согласился оскандалить себя на всю Россию неудачной экспертизой.

Моменты, приближающие нас к 14 мая, очень характерны. Не каждый день совершаются такие браки, когда через 4 года совместной жизни остается место для таких нежных слов и забот, что видим мы хотя бы в оглашенных записках. Среди каких же условий жила эта любящая пара? К сожалению, — я подчеркиваю это слово, — среди многочисленных родственников. Первый год семейной жизни они проводят в Варшаве, где нет

ни теток, ни тещи. Я не порочу мать убитой, Веру Федоровну, эту в высшей степени порядочную женщину, и я понимаю ее горе».

Далі адвокат дуже скрупульозно віддав критичному аналізу сімейні та родинні стосунки між рідними покійної та обвинуваченого і дійшов висновку, що саме вони створили ту атмосферу, у якій розгорілася ця катастрофа.

«Присматриваясь к подсудимому — говорил защитник — я не могу не согласиться с экспертами, что он действовал в состоянии затемнения, хотя и неполного. Это безумец, разрушивший свое счастье. И вот, если вы, г.г. прис. заседатели, признаете, что Скадовский — безумец, сам загубивший свое счастье, то, несомненно, оправдаете его; если же вы признаете, что он почему-либо хотел отделаться от своей жены, — вы осудите его.

Уверен, что вы не станете сомневаться в том, что это совершенно больной, несчастный человек. Быть может, вас будет удерживать мысль, как можно выпустить такого больного на свободу? Но суд после вашего приговора может отдать его на поруки старику — отцу, который поместит его в санаторию (санаторій), где окружит заботой и любовью. Я хочу верить, что во имя общественной совести, во имя вас самих, вы не согласитесь с требованием прокурора и не ушлете больного человека ни на каторгу, ни в арестантские роты».

Присяжні винесли Леву Скадовському виправдувальний вердикт, і вбивця був відданий на поруки своєму батькові на лікування. Громадськість обурилася.

На початку XX століття в херсонській типографії О. Д. Ходушиної були надруковані дві книги — збірник віршів «Песни скорби» (1910) і драматична поема «Преступник» (1911). Їх автор — Лев Скадовський, той самий чоловік, що вчинив такий важкий злочин. Під час суду про його літературні здібності у своїх виступах згадували мати і подруга загиблої: «<...> он казался талантливым, так как писал серьезные и весьма недурные стихи».

Писав він їх і в губернській в'язниці в очікуванні вироку.

Батько обвинуваченого зробив усе можливе, щоб врятувати сина не тільки від в'язниці, а й від людського осуду. Він видав книги, написані Левом у губернській в'язниці, досить великими, на той час, тиражами. Схоже, що видавець переслідував одну мету: якнайбільше людей повинні дізнатися про каяття вбивці, про його душевні муки та пробачити його. Ці книги — покаяння, благання про прощення за скоєний злочин. На сьогодні вони є бібліографічною рідкістю.

ЛІТЕРАТУРНА ДІЯЛЬНІСТЬ АДВОКАТА МИКОЛИ КАРАБЧЕВСЬКОГО

Література була другою його пристрастю після адвокатської практики. Найвідоміший белетристичний твір М. Карабчевського — повість «Господин Арсков» — вперше був опублікований у журналі «Вестник Европы», а в 1893 році виданий окремою книгою. Більшість його художніх творів (повісті, оповідання, вірші) увійшли до збірки «Приподнятая завеса» (1905).

У різний час на сторінках столичних періодичних видань публікувалися статті М. П. Карабчевського про його великих сучасників, з якими він був особисто знайомий і товаришував — Л. М. Толстого, В. Г. Короленка, А. П. Чехова. Це були нариси про творчість, ювілейні статті, некрологи.

У 1901 році Карабчевський випустив збірку своїх судових промов, що в 1902 році вийшла другим, а в 1916 році третім виданням. Виходили у світ й окремі промови адвоката з різних справ. Багато статей адвоката М. П. Карабчевського з питань права увійшли до збірки «Около правосудия» (1902). У цій книзі вміщено автобіографічну статтю автора «Як я став адвокатом» і вдало зроблені характеристики деяких відомих адвокатів. Збірка була перевидана у 1908 році з доповненням низки статей, що з'явилися у пресі після 1902 року. Також до збірки увійшла стаття «Три силуэта», яка раніше ніде не друкувалася через заборону цензури, присвячена трьом відомим підзахисним Карабчевського — К. К. Брешко-Брешковській, Г. А. Гершуні, Є. С. Созонову.

Мемуари Миколи Платоновича охоплюють окремі періоди його життя. Так, стаття «Как я стал адвокатом» описує нелегкий шлях до стану присяжних повірених молодого випускника юридичного факультету, що мріяв про літературну діяльність.

Спогади «Мирные пленники» (1915) вийшли під враженням від перебування М. Карабчевського в Німеччині на початку Першої світової війни. У книзі яскраво описано становище російських туристів на німецькій території до і після початку військових подій.

У 1921 році в Берліні М. Карабчевський видав двотомник спогадів «Что глаза мои видели», написаних ним уже в еміграції. Перша частина присвячена щасливим рокам дитинства та юності; на сторінках книги представлені картини життя провінційного дворянського се-

редовища очима дитини. Друга частина охоплює період з 1905 до 1918 роки. Вона містить спогади і міркування про причини, що привели до кардинальних змін у Росії; про діячів Думської опозиції і Тимчасового уряду як головних винуватців розвалу Імперії.

Микола Платонович брав участь у створенні тижневика «Право» (1898 — 1917), а також з 1902 по 1905 роки разом з Л. Д. Ляховецьким видавав тижневик «Юрист». Був редактором декількох книг з питань права. Співпрацював із щомісячником «Вестник Европы», журналом «Русское богатство» і багатьма іншими періодичними виданнями.

Жовтневу революцію 1917 року Микола Платонович не прийняв. Він емігрував з Росії та решту життя провів на чужині. Проживаючи в Римі, Микола Платонович став офіційним генеральним представником Великого князя Кирила Володимировича Романова — одного з претендентів на царський престол. Помер М. П. Карабчевський 22 листопада 1925 року. Похований на кладовищі Тестаццо у м. Римі.

Джерела і література: Карабчевский Н. П. Что глаза мои видели: [воспоминания]: в 2 т. / Н. П. Карабчевский. — Т. 1: В детстве. — Берлин, 1921. — С.167; Кравченко А. Николаев его детства / А. Кравченко. — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: [**Матеріали надано Центром досліджень адвокатури і права
при Національній асоціації адвокатів України**](http://bazar.nikolaev.ua/contenthttp://bazar.nikolaev.ua/content/%D0%BB%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B8; Карабчевский Н. П. Маленькие речи / Н. П. Карабчевский // Юрист. — 1904. — № 19. — С. 714; Родной край. — 1909. — № 102 (16 мая); [Судебный процесс по делу Л. Г. Скадовского] // Родной край. — 1910. — № 78 (8 апр.), № 79 (9 апр.), № 80 (10 апр.), № 81 (11 апр.), № 82 (13 апр.); Родной край. — 1910. — № 82 (13 апр.); Родной край. — 1910. — № 82 (13 апр.); Речь защитника Карабчевского // Родной край. — 1910. — № 82 (13 апр.); Векслер И. Н. Херсон и его жители: исторический очерк / И. Н. Векслер // Старожитності Південної України. — Запоріжжя, 2005. — Вип. 12. — С. 61; Лянсберг О. «Співець полум'яного сонця»: сторінки життя і діяльності адвоката Миколи Платоновича Карабчевського / О. Лянсберг // Адвокатура України: забуте і невідоме. Серія «Нариси з історії адвокатури України». Вип. 2 / За ред. І. Б. Василик. — К.: КВІЦ, 2016. — 556 с. — С. 423—436.</p></div><div data-bbox=)